

הרבנית שרון רימון פרשת בלק

מלאך ה' וחרבו שלופה בידו

אולם מדוע השמיט בלעם מחצית מתשובת ה' מדוע לא אמר לבלק שה' אוסר עליו לקלל את ישראל?

מסתבר, שלא היה זה מקרה. בלעם לא סיפר לבלק על דברי ה' - "לא תאור את העם כי ברוך הוא", כי הוא לא היה מוכן לקבל את התנגדותו הטוטאלית של ה' לקללת ישראל.

מפגש שני: בלעם ושרי בלק

כאשר שליחיו של בלק מגיעים אל בלעם בפעם השנייה, בלעם אומר להם: "אם יתן לי בלק מלא ביתו כסף וזהב, לא אוכל לעבור את פי ה' א-לוהי לעשות קטנה או גדולה. ועתה שבו נא בזה גם אתם הלילה ואדעה מה יוסף ה' דבר עמי". לכאורה, דבריו של בלעם מתקנים את הטעות שבדבריו הקודמים: בלעם מבהיר לשרי בלק שאין כאן עניין של כסף או כבוד, אלא שהוא כפוף לדבר ה'.

אולם לאמיתו של דבר, בלעם אינו מתקן את טעותם העיקרית של שרי בלק. הוא אמנם אומר להם שאין לו אפשרות לעבור את פי ה', אך הוא אינו מבהיר להם שאין לו אפשרות לקלל את עם ישראל. לכן, עדיין נשארה בלבם התחושה שהקללה אפשרית, אך הם מבינים שצריך לפני כן לבקש רשות מה'.

בלעם פונה שוב אל ה', ושואל אותו אם הוא יכול לקלל את ישראל. אולם כבר בפעם הראשונה, ה' אמר לו באופן חד-משמעי: "לא תלך עמהם, לא תאור את העם כי ברוך הוא". לכן, היה על בלעם לענות מייד לשרי בלק: הלא כבר אמרתי לכם שה' לא מוכן שאלך אתכם, וה' לא יאפשר לקלל את העם! למה בלעם שואל את ה' שוב?

אם בלעם היה מפנים את דבר ה', שאין שום אפשרות לקלל את עם ישראל, הוא לא היה שואל שוב. השאלה הנוספת מעידה על כך שבלעם אינו מוכן לקבל את התנגדותו הנחרצת של ה', ולכן אינו מוותר ושואל את ה' בשנית.

זוהי, אם כן, הסיבה לכעסו של ה' על בלעם: בלעם רוצה מאוד לקלל את ישראל, והוא חושב שה' יסנה את דעתו ויסכים לקללה. הוא אינו מבין ש"נצח ישראל לא ישקר ולא ינחם כי לא אדם הוא להינחם".

לכאורה, בלעם נאמן מאוד לה'. הוא אינו עושה דבר בלי לשאול את פיו, אך כאשר דבר ה' לא מוצא חן בעיניו - הוא מנסה בעקשנות לשנותו.

"לך עם האנשים"

למרבה ההפתעה, בפעם השנייה שבלעם שואל את ה', ה' נותן לו רשות ללכת עם שרי בלק! מה פשר תשובה זו? מדוע ה' אינו שב ואוסר על בלעם ללכת עמהם? הייתכן שה' שינה את דעתו, ובלעם צדק במחשבתו?

מהמשך הסיפור, ידוע לנו שה' לא שינה את דעתו, והוא מעולם לא התיר לבלעם לקלל את ישראל. אולם מדוע ה' מטעה את בלעם, ואומר לו ללכת כאשר בעצם הוא אינו רוצה בהליכתו עם שרי בלק?

הסיפור על בלעם הבא לקלל את ישראל ולבסוף מברך הוא סיפור מעניין, המעורר שאלות רבות. חלק מעניין במיוחד בסיפור זה הוא התגלות המלאך לבלעם:

וַיִּחַר אֶף אֶל-לוֹהִים כִּי הוֹלֵךְ הוּא, וַיִּתְיַצֵּב מֵאֶפֶס הַבְּדֵל לְשֹׁטֵן לוֹ.

מדוע כועס ה' על בלעם, והרי הוא הלך רק לאחר שה' אמר לו ללכת? מה מטרת התייצבותו של המלאך בדרכו של בלעם?

כדי להבין את פשר הפגישה בין בלעם לבין המלאך, עלינו לבחון את הסיפור מראשיתו.

מפגש ראשון: בלעם ושרי בלק

שרי בלק מגיעים אל בלעם, ומבקשים ממנו לבוא לקלל את ישראל. בלעם לא משיב להם מעצמו, אלא מבקש מהם לחכות עד שיקבל תשובה מה'. ואכן, ה' מתגלה לבלעם ואומר לו: "לא תלך עמהם, לא תאור את העם כי ברוך הוא". בלעם אינו מתווכח, אלא משיב לשרי בלק שה' לא מרשה לו ללכת איתם. לכאורה, בלעם נאמן לחלוטין לצו ה' ואינו סוטה ממנו כלל.

בלק שולח שליחים נוספים אל בלעם. מדוע הוא עושה זאת? מסתבר, שתשובתו של בלעם לא הייתה מספיק חד-משמעית, ולא הבהירה לבלק שבלעם לא יבוא לקלל את ישראל. ה' אמר לבלעם "לא תלך עמהם, לא תאור את העם כי ברוך הוא", ואילו בלעם אמר לשרי בלק רק "מאן ה' לתתי להלוך עמכם". בלעם אמר לשרי בלק שה' אינו מרשה לו ללכת עמם, אך לא אמר להם שה' אוסר עליו לקלל את ישראל.

מסיבה זו, בלק כלל לא ידע שבלעם אינו יכול לקלל את העם. מן הסתם, הוא חשב שסירובו של בלעם לבוא אליו נובע מסיבה אחרת: אולי השרים לא היו מספיק מכובדים? אולי לא הבטיחו לבלעם מספיק כבוד (או כסף)?

לכן, בלק מנסה לשלוח שליחים נוספים, רבים יותר ומכובדים יותר: "ויוסף עוד בלק שלוח שרים רבים ונכבדים מאלה", ושליחים אלה מציעים לבלעם: "כי כבוד אכבדך מאוד וכל אשר תאמר אלי אעשה".

מתברר, אפוא, שנסיונו השני של בלק לקרוא לבלעם נבע מכך שבלעם לא אמר לו שה' אוסר עליו לקלל את ישראל.

תתברר שליטתו המוחלטת של ה' על בלעם: אפילו כאשר הוא מעוניין לקלל את ישראל, בסופו של דבר הוא עושה את רצון ה' ומברך אותם.

בלעם אמנם לא הסכים להבין שאי אפשר לקלל את ישראל, אך הוא היה אמור להבין לפחות שפיו ומעשיו נתונים ביד ה', והוא הולך לקראת עשייה שטיבה אינו ידוע לו. בלעם היה צריך לדעת שהוא הולך לקיים את דבר ה', ולא לעשות כרצונו. אך בלעם לא הבין אפילו את זה. הוא הולך עם שרי בלק, ואינו מודיע להם שהוא אינו יכול לקלל את ישראל. שרי בלק הולכים בתחושה שבלעם בא לקלל, ואף בלעם עצמו הולך מתוך תחושה שהוא הולך לעשות כרצונו - לקלל את ישראל.

הליכתו של בלעם אינה כהליכתו של עבד ההולך לעשות את דבר אדונו. בלעם הולך מתוך תחושה שיצליח בסופו של דבר לעשות כרצונו, ולקלל את ישראל בניגוד לרצון ה'.

מסיבה זו חרה אף ה' על בלעם: "ויחר אף אלוהים כי הולך הוא". אין ה' כועס על עצם הליכתו של בלעם, שהרי הוא ציווהו ללכת. ה' רצה שבלעם ילך כדי לקיים את דבר ה', ואילו בלעם הלך מתוך כוונה לעשות את רצונו - אפילו בניגוד לרצונו של הקב"ה.

מפגש שלישי: בלעם והמלאך

וַיִּתְיַצֵּב מֵלֶאֱדָה ה' בְּדֶרֶךְ לְשֹׁטֵן לוֹ וְהוּא רֹכֵב עַל אֲתָנּוֹ וְשְׁנֵי נְעָרָיו עִמּוֹ: וַתֵּרָא הָאֵתָנוֹן אֶת מֵלֶאֱדָה ה' נֹצֵב בְּדֶרֶךְ וְחָרְבוּ שְׁלוֹפָה בְּיָדוֹ, וַתֵּט אֶתָנוֹן מִן הַדֶּרֶךְ וַתִּלָּךְ בְּשָׂדֵה, וַיֵּךְ בְּלָעַם אֶת הָאֵתָנוֹן לְהַטֵּתָהּ הַדֶּרֶךְ: וַיַּעֲמֵד מֵלֶאֱדָה ה' בְּמַשְׁעוֹל הַכְּרָמִים, גָּדַר מִזֶּה וְגָדַר מִזֶּה: וַתֵּרָא הָאֵתָנוֹן אֶת מֵלֶאֱדָה ה' וַתִּלָּחֶץ אֶל הַקִּיר וַתִּלָּחֶץ אֶת רֶגֶל בְּלָעַם אֶל הַקִּיר וַיִּסֹּף לְהַכְתֵּהּ: וַיּוֹסֶף מֵלֶאֱדָה ה' עֲבוֹר, וַיַּעֲמֵד בְּמָקוֹם צָר אֲשֶׁר אֵין דֶּרֶךְ לְנִטּוֹת לְמִין וְשָׁמְאוֹל: וַתֵּרָא הָאֵתָנוֹן אֶת מֵלֶאֱדָה ה' וַתִּרְבֹּץ תַּחַת בְּלָעַם, וַיַּחַר אֵף בְּלָעַם וַיֵּךְ אֶת הָאֵתָנוֹן בְּמַקְל. (כ"ב, כב-כז)

המלאך עומד בדרך "לשטן לו", ו"חרבו שלופה בידו". תיאור זה נותן תחושה של איום. נראה שתפקיד המלאך הוא לפגוע בבלעם, להענישו, או לפחות לעצרו - למנוע ממנו את ההליכה עם שרי בלק.

מדוע, אם כן, בלעם אינו רואה את המלאך? אם ה' מעוניין לעצור את בלעם, ודאי שיש לגרום לו לראות אותו?!

שאלה זו מצטרפת לשאלה נוספת: מדוע המלאך אינו פוגע בבלעם, ואף אינו מחזיר אותו לביתו? מה רוצה המלאך מבלעם?

את תכלית מעשיו של המלאך ניתן ללמוד מדבריו אל בלעם בסוף המפגש:

לָךְ עִם הָאֲנָשִׁים וְאָפַסְתָּ אֶת הַדָּבָר אֲשֶׁר אָדְבַר אֲלֶיךָ אֶתוֹ תְּדַבֵּר.

לדעת ה"אבן עזרא" (כ"ב, יט), כיוון שבלעם התעקש ללכת עם שרי בלק ולכן שאל שוב, ה' אפשר לו ללכת כרצונו, אך הייתה זו הסכמה מכעס, ולא מרצון, ולכן שבלעם ניצל אותה והלך עם שרי מואב - מייד "ויחר אף ה' כי הולך הוא"².

על פירוש זה הקשה הרמב"ן (כ"ב, ט):

ומה שאמר ר' אברהם איננו נכון, שינחם הא-לוהים וישיב דברו אחר בעבור עקשות השואל... ולא יעניש הא-לוהים בדבר אשר יתן רשות בו.

הרמב"ן טוען שלא ייתכן שה' ייכנע ללחץ ויסכים 'בלית ברירה'. ואכן, אם נעיין בתשובת ה' נגלה שהוא ממש מצווה על בלעם ללכת: "קום לך איתם", ולא רק 'עשה כרצונך'. מדוע, אם כן, ה' מצווה על בלעם ללכת עם שרי בלק, בניגוד לציוויו הראשון?

יש לשים לב שה' לא חזר בו לחלוטין מדבריו הראשונים. בפעם הראשונה, אמר ה' לבלעם: "לא תלך עמהם, לא תאור את העם כי ברוך הוא". בפעם השנייה נאמר: "קום לך איתם, ואך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה". ה' ביטל את איסור ההליכה עם שרי בלק, אך לא ביטל את האיסור "לא תאור את העם", והוסיף ציווי לבלעם לעשות את דבר ה'³.

אילו היה בלעם מקשיב היטב לדבר ה', והיה מנסה להבין באמת מהו רצונו ית', הוא היה מחבר בין שתי האמירות שנאמרו לו, ומבין ש"הדבר אשר אדבר אליך" הוא "לא תאור את העם". ה' אינו אומר לו זאת במפורש, ובכך מאפשר לו לבחור בעצמו אם להבין את רצון ה', או לטעות ולנסות לקלל. כיוון שבלעם לא היה מוכן לקבל את האיסור המוחלט על קללת בני ישראל, וניסה להתעלם ממנו גם כשהוא נאמר לו במפורש, ברור שהוא התעלם ממנו גם כעת, לאחר שה' הותיר לו מקום לטעות.

ובכל זאת, מדוע ה' מצווה על בלעם ללכת עם שרי בלק? הרמב"ן מסביר שה' היה מעוניין שבלעם ילך כדי שעם ישראל יתברך ע"י נביא הגויים.

בעל "אור החיים" (כ"ב, ט) מפרש שה' הסכים שבלעם ילך כדי שלא יאמרו שה' ירא מבלעם ולכן מונע ממנו ללכת. אולם בהתחלה ה' מנע ממנו ללכת, כדי שבינו "ששלשלת הכלב ביד בעליו" - כלומר, שבלעם אינו עושה את רצונו, אלא הוא כפוף לדבר ה'. כשה' אומר לו לא ללכת - הוא אינו הולך, וכשה' אומר לו ללכת - הוא הולך.

ואמנם, פירוש זה מסתדר יפה עם דברי ה'. ה' אינו רק נותן לבלעם רשות ללכת, אלא מצווה עליו ללכת, כדי שיעשה את דבריו. ה' מעוניין שבלעם ילך כדי להביא לידי ביטוי את רצונו ית'. דווקא מפני שבלעם מעוניין לקלל את ישראל, ה' רוצה שהוא ילך, ויעשה את דבר ה' - יברך אותם. בכך

2 דברי ה"אבן עזרא" מבוססים על הגמרא במכות י ע"ב ובסנהדרין קה ע"א.

3 עין באריכות בפירוש הרמב"ן לפס' כ.

4 ראה רש"י לפס' כ: "את הדבר אשר אדבר אליך אתו תעשה", ואף על פי כן 'וילך בלעם'; אמר: שמא אפתנו ויתרצה".

ועדיין, גם לאחר שראה את מלאך ה', בלעם אינו מבין את הרמז שהוא נושא. בלעם משתחוה מייד, אך עדיין אינו מבין את משמעות ההתגלות. יש צורך בדברים מפורשים, ולשם כך המלאך פונה אליו ומסביר לו את שהיה צריך להבין לבדו:

וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי מְלָאךְ ה' -

- (1) עַל מָה הִפִּיתָ אֶת אֶתְנֶךָ זֶה שְׁלוֹשׁ רְגָלִים
- (2) הִנֵּה אֲנֹכִי יֵצְאָתִי לְשֹׁטֶן כִּי יִרְטֶה הַדֶּרֶךְ לְנִגְדִי:
- (3) וַתִּרְאֵנִי הָאֶתוֹן וַתֵּט לִפְנֵי זֶה שְׁלֹשׁ רְגָלִים
- (4) אוּלַי נִטְתָּה מִפְּנֵי כִי עָתָה גַם אֶתְכָה הַרְגָתִי ...

(1) העיכובים בדרך לא היו במקרה. האתון איננה אשמה בהם.

(2) העיכובים נגרמו בגלל המלאך שעמד בדרך. רצון ה' הוא שעומד בדרכו של בלעם.

(3) האתון הרגישה ברצון ה' וסטתה מפניו, בעוד בלעם עצמו לא הרגיש במלאך.

(4) אם גם האתון לא הייתה מרגישה במלאך והייתה ממשיכה ישר בדרכה, הייתה נגרמת 'התנגשות חזיתית' בין בלעם לבין המלאך, והדבר היה מביא למותו של בלעם.

ניתן לראות שה' מבהיר לבלעם בבירור שדרכו מנוגדת לרצון ה', והליכתו בדרך זו מתנגשת עם רצונו ית'. רק לאחר הסבר מפורש זה, בלעם מבין סוף סוף את מה שלא הבין קודם לכן:

וַיֹּאמֶר בְּלָעַם אֶל מְלָאךְ ה' - חָטָאתִי, כִּי לֹא יָדַעְתִּי כִּי אֶתָּה נֹצֵב לְקִרְאָתִי בַדֶּרֶךְ, וְעָתָה אִם רַע בְּעֵינַי אֲשׁוּבָה לִי.

עד עתה לא רצה בלעם להבין שדרכו מנוגדת לרצון ה', וחשב שיצליח 'לעקוף' את ה'. עכשיו, לאחר שהדבר נאמר לו במפורש, הוא מציע לחזור למקומו.

אך מלאך ה' אינו מעוניין שבלעם יחזור:

וַיֹּאמֶר מְלָאךְ ה' אֶל בְּלָעַם - לָךְ עִם הָאֲנָשִׁים, וְאָפַס אֶת הַדֶּרֶךְ אֲשֶׁר אָדְבַר אֵלֶיךָ אֹתוֹ תִּדְבַּר.

מלאך ה' חוזר שוב על ציווי ה': ה' מצווה על בלעם ללכת, שכן הוא מעוניין שבלעם, שרצה לקלל, יכפוף את רצונו מפני רצון ה', ובכך תתגלה בעוצמה רבה שליטתו של ה' בהתרחשויות.

ניתן, אפוא, לסכם חלק זה ולקבוע שמלאך ה' לא ניצב בדרך כדי להרוג את בלעם ואף לא כדי לעוצרו. אילו בלעם היה מבין את הרמז הצפון בעיכובים שנגרמו לו בדרכו - לא היה צורך בהתגלות המלאך בפניו. רק לאחר שבלעם לא הצליח לרדת לעומקם של הרמזים הרבים שניתנו לו, התגלה בפניו המלאך והסביר לו את שלא הבין בעצמו: כל ההתרחשויות הן רק ביד ה', והתנגדות לרצון ה' לא תצלח.

לכאורה, המלאך חוזר במילים כמעט זהות על הדברים שאמר ה' לבלעם בטרם הליכתו: "קום לך איתם, אך את הדבר אשר אדבר אליך אותו תעשה". התגלות המלאך, אם כן, לא שינתה דבר במהלך הסיפור. מהי, אפוא, מטרת ההתגלות?

יש לשים לב שהמלאך אמנם לא התגלה לעיניו של בלעם, אך הוא גרם לעיכובים רבים בדרכו: האתון סוטה מן הדרך, אחר כך היא נלחצת אל הקיר ולוחצת את רגלו של בלעם, ולבסוף היא רובצת תחתיה וממאנת לזוז. בלעם מרגיש, כמובן, בכל העיכובים האלה, והוא כועס ומנסה להתגבר עליהם.

מדוע דווקא האתון רואה את המלאך, ואילו בלעם איננו רואה אותו? יתכן שכוונת ה' הייתה שבלעם לא ידע מה פשר העיכובים הנגרמים לו בדרכו. בצורה כזו, שוב נשארת הפרשנות בידיו של בלעם: האם הוא יחשוב שהאתון רק 'במקרה' לא ממושמעת היום, וינסה להכותה עד שתשמע בקולו; או שמא יבין שיש סיבה לעיכובים הללו. אם רק ירהר קצת בפשר העיכובים, ייזכר בלעם שה' אמר לו שהוא אינו רשאי לקלל את העם, וכך יבין בעצמו שדרכו אינה רצויה בעיני ה'. הבנה כזו תביא אותו למסקנה שעליו לחזור הביתה, או ללכת אל בלק מתוך כוונה לעשות את רצון ה'.

יתכן שניתן להסביר זאת בדרך נוספת. מלאך ה' הוא המבטא את רצון ה'. חוסר יכולתו של בלעם לראות את המלאך משקף את התעלמותו מרצון ה' ואת העובדה שהוא 'אינו רואה' את רצונו ית'. ה' התנגשות בין המלאך לבין דרכו של בלעם משקפת את ההתנגשות בין רצונו של בלעם לבין רצונו של ה'. האתון מרגישה בהתנגשות הזו - מרגישה ברצון ה' העומד בדרכה⁵, ולכן נוטה הצדה מפני רצון ה'. אתונו של בלעם נאמנה לאדונה ולכן מנסה להתגבר על ההפרעות, אך ללא הצלחה. בסופו של דבר - כפי שייאלץ בלעם להבין בסופו של הסיפור - האתון מבינה שאין עצה ואין תבונה נגד ה', ונאלצת לרבוץ תחתיה.

כשם שבלעם לא הסכים להבין שאין אפשרות לקלל את ישראל, וכשם שלא הבין שה' ציווה עליו ללכת כדי לקיים את רצונו - כך גם כעת הוא אינו מצליח לפרש כראוי את העיכובים בדרכו. לא ה' העלים מבלעם את מלאך ה', אלא בלעם בעצמו לא פקח את עיניו כדי לראות את רצון ה'.

אילו היה בלעם מבין מעצמו את הרמז שניתן לו ע"י העיכובים שנגרמו לו בדרכו, אולי לא היה צורך לגלות לעיניו את המלאך. בעיקרון, ה' לא רצה לומר לבלעם במפורש מהי הדרך הנכונה. ה' רצה שבלעם יבין זאת בעצמו, ורק כשהוא לא הצליח - היה צורך בגילוי מיוחד של עיניו:

וַיִּגַּל ה' אֶת עֵינַי בְּלָעַם וַיֵּרָא אֶת מְלָאךְ ה' נֹצֵב בַּדֶּרֶךְ וַחֲרָבוֹ שְׁלֹפָה בְּיָדוֹ.

6 לדעת "אבן עזרא" ורמב"ן, "ירט" פירושו "עיוות", וכפי שמפרט הרמב"ן: "כי ההליכה היה בה רשות מאת ה' הנכבד, אבל בלעם עוות אותה בלכתו עמהם על דעתם שיקלל את העם".

5 הרמב"ן (כ"ב, כג) מסביר שהאתון לא ראתה ממש את מלאך ה', אך "הרגישה בדבר המפחיד אותה מלעבור..."

דוד בוחר במכת הדָבָר, כיוון שהיא נפילה "בידי ה'", ולא בידי אדם. כך מסביר המדרש את שיקוליו של דוד בבחירת עונשו:

באותה שעה, דוד המלך אמר בדעתו: אם אומר אני תבוא רעב, יהיו ישראל אומרים - בוטח באוצרותיו, לפיכך אמר יבוא רעב. ואם אומר אני תבוא חרב, יהיו ישראל אומרים - מפני שהוא בוטח על גיבוריו, לפיכך אמר תבוא חרב. אשאל דָבָר... (אליהו רבה, ח)

כלומר, דוד בחר דווקא בְּדָבָר כיוון שזהו העונש היחיד הניתן בצורה מוחלטת ע"י ה', ואין לאדם שום אפשרות לעקוף בו את רצון ה' באמצעים אנושיים. ואכן, הפסוקים מדגישים שהדָבָר הוא נפילה ביד ה'.

מעתה, לא יפלא שגם בסיפור זה מתגלה מלאך ה' וחרבו שלופה בידו. גם כאן, המלאך בא לבטא את העובדה שההתרחשות היא מעשה ה'. אמנם בסיפור זה דוד הבין זאת בעצמו, אך הדגשת העניין הייתה חשובה דווקא לו: דוד ביקש שלכולם יהיה ברור שהדָבָר איננו מקרה, ושהוא מבטא נפילה ביד ה'.

סיכום

שלוש פעמים מתגלה המלאך כשחרבו שלופה בידו. הרושם הראשון מהתגלות המלאך הוא כאילו מטרתו להשחית, אך בפועל - רק בימי דוד המלאך אכן השחית.

מתוך עיוננו בשלוש ההתגלויות של המלאך, נראה שמלאך ה' מסמל את רצון ה', והוא מתגלה במקרים בהם יש צורך להדגיש שההתרחשות איננה בידי אדם, אלא בידי ה'.

אצל בלעם התגלות זו הייתה חשובה במיוחד, כיוון שהוא לא הבין זאת בעצמו, ואפילו ניסה 'לכופף' את רצון ה' ולהתנגד לרצונו. המלאך אינו מנסה לעצור את בלעם, אלא מבהיר לו את רצון ה' ומסביר לו שהקללה והברכה אינן נתונות בידי, אלא ביד ה'. כך, לאחר התגלות זו, היה בלעם אמור להבין שרצונו סותר את רצון ה', ושרצון ה' הוא שיתממש בסופו של דבר.

לאחר הפגישה עם המלאך, בלעם אמנם ממשיך ללכת עם שרי בלק, אך הליכה זו שונה מהליכתו הקודמת. מייד כאשר הוא מגיע אל בלק, הוא אומר לו בצורה ברורה את מה שלא אמר לו קודם לכן:

הִיכֹל אוֹכַל דָבָר מְאוֹמָה, הַדָּבָר אֲשֶׁר יִשִּׂים אֱ-לוֹהִים בְּפִי אֲתוֹ אֲדַבֵּר.⁷

7 וגם בימי דוד, מעניין לשים לב שהתגלות המלאך איננה מתרחשת בזמן שהמלאך משחית, אלא רק לאחר שהוא מפסיק להשחית. עובדה זו מחזקת את המסקנה שהתגלות זו אינה מהווה איום, אלא מבטאת משהו אחר.

8 אמנם, בלעם לא הבין את המסר לחלוטין. הוא הבין שאין לו אפשרות לקלל כשרצון ה' הוא לברך, אבל לא רצה להפנים את מהותו המבורכת והקדושה של עם ישראל, ואת רצונו של ה' לשמור על קדושתו. בסופו של דבר בלעם אמנם ברך, אך ניסה למצוא דרכים עוקפות לפגוע בישראל - באמצעות הזנות עם בנות מדיין.

* * *

תיאור מלאך שחרבו שלופה בידו מופיע בשני מקומות נוספים בתנ"ך. נעייין בהם בקצרה:

התגלות המלאך ליהושע

וַיְהִי בַּהֲיֹת יְהוֹשֻׁעַ בִּירְחוֹ וַיֵּשָׂא עֵינָיו וַיֵּרָא וְהִנֵּה אִישׁ עֹמֵד לְנֶגְדוֹ וְחָרְבוֹ שְׁלוּפָה בְיָדוֹ, וַיֵּלֶךְ יְהוֹשֻׁעַ אֵלָיו וַיֹּאמֶר לוֹ - הֲלֵנּוּ אִתָּהּ אִם לְצָרֵינוּ: וַיֹּאמֶר - לֹא, כִּי אֲנִי שָׂר צָבָא ה', עֵתָה בָאתִי; וַיִּפֹּל יְהוֹשֻׁעַ אֶל פְּנָיו אַרְצָה וַיִּשְׁתַּחוּ, וַיֹּאמֶר לוֹ - מָה אֲדַנִּי מִדְבַּר אֶל עַבְדּוֹ: וַיֹּאמֶר שָׂר צָבָא ה' אֶל יְהוֹשֻׁעַ - שֶׁל נֶעֱלַךְ מֵעַל רַגְלֶךָ כִּי הַמָּקוֹם אֲשֶׁר אִתָּה עֹמֵד עָלָיו קִדַּשׁ הוּא, וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כֵּן. (יהושע ה', יג-טו)

לפני כיבוש יריחו, מופיע לפתע מלאך ה' וחרבו שלופה בידו. מהי תכליתה של התגלות זו?

מראה המלאך שחרבו שלופה בידו מעורר תחושה של איום, אך גם כאן - כמו אצל בלעם - המלאך לא בא להרוג את יהושע, ואף אינו כועס על מעשה כלשהו שעשה. מדוע, אם כן, הגיע המלאך למחנה ישראל?

האברבנאל מפרש שמטרת בואו של המלאך היא "להודיעו שלא יחשוב שילכוד יריחו בכוח אנושי, וזה שאמר 'של נעלך מעל רגלך' - רוצה לומר: הסר ממך המחשבות אשר אתה בהם לקחת את העיר בחזקה, לפי שהמקום אשר אתה עומד עליו קודש הוא ובנס א-לוהי תילכד, לא באופן אחר".

לדבריו, המלאך מתגלה ליהושע כדי להודיע לו שכיבוש יריחו ייעשה ע"י שר צבא ה', ולא בידי אדם. כפי שהתגלה המלאך לבלעם, כך הוא מתגלה גם ליהושע, ובשני המקרים תכלית ההתגלות היא להבהיר לאדם שהמעשה העומד להתרחש נעשה בשליחות ה', ולא במעשה אדם.

התגלות המלאך לדוד

פעם נוספת מתגלה מלאך ה' וחרבו שלופה בידו, בימי דוד. לאחר שדוד סופר את העם, הוא מבין שטעה ומבקש לכפר על חטאו. ה' מאפשר לו לבחור את העונש שיוטל עליו:

לֶךְ וְדַבַּרְתָּ אֶל דָּוִד לֵאמֹר - כֹּה אָמַר ה', שְׁלוֹשׁ אֲנִי נֹטֶה עָלֶיךָ, בְּחַר לְךָ אַחַת מֵהֵנָּה. אִם שְׁלוֹשׁ שָׁנִים רָעַב, וְאִם שְׁלֹשָׁה חֳדָשִׁים נִסְפָה מִפְּנֵי צָרֶיךָ וְחָרַב אוֹיְבֶיךָ לְמִשְׁגָּת, וְאִם שְׁלֹשֶׁת יָמִים חָרַב ה' וְדָבַר בְּאַרְץ וּמְלֶאכֶה ה' מִשְׁחִית בְּכָל גְּבוּל יִשְׂרָאֵל... וַיֹּאמֶר דָּוִד אֶל גֹּד - צַר לִי מְאֹד, אֲפֹלָה נָא בְיַד ה' כִּי רַבִּים רַחֲמָיו מְאֹד וּבְיַד אָדָם אֶל אֲפֹל: וַיִּתֵּן ה' דָּבָר בְּיִשְׂרָאֵל וַיִּפֹּל מִיִּשְׂרָאֵל שִׁבְעִים אֶלְף אִישׁ: וַיִּשְׁלַח הָא-לוֹהִים מְלֶאכֶה לִירוּשָׁלַם לְהַשְׁחִיתָהּ, וְכַהֲשִׁחִיתָ רָאָה ה' וַיִּנָּחֵם עַל הָרָעָה וַיֹּאמֶר לְמֶלֶךְ הַמִּשְׁחִית רַב עֵתָה הָרַף יָדְךָ, וּמְלֶאכֶה ה' עֹמֵד עִם גֵּרֹן אֲרֻנְךָ הַיְבוּסִי: וַיֵּשָׂא דָוִד אֶת עֵינָיו וַיֵּרָא אֶת מְלֶאכֶה ה' עֹמֵד בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין הַשָּׁמַיִם וְחָרְבוֹ שְׁלוּפָה בְיָדוֹ נְטוּיָה עַל יְרוּשָׁלַם, וַיִּפֹּל דָּוִד וְהִזְקִינִים מְכַסִּים בְּשָׂקִים עַל פְּנֵיהֶם. (דבה"א כ"א, יב-טז)

הקב"ה נתן באדם בחירה חופשית, ולכן הוא יכול אפילו להתנגד לרצון ה' או לחשוב שהוא יכול לשנותו. תפקיד האדם הוא לחפש את רצון ה' בעולם, ולא לעשות את רצונו שלו ולנסות 'לכופף' את ה' לרצונו. לא תמיד קול ה' מפורש, אך קולו ית' מהדהד בעולם, ומי שמנסה לעשות את רצון ה' - יודע להאזין ולהקשיב, לחפש באמת וביושר את דבר ה', ולעשות רצונו.

*****
* כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון, תשס"ו *
* עורך: אייל קסנר *
*****
* בית המדרש הוירטואלי שליך ישיבת הר עציון *
* האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm> *
* האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org> *
* משרדי בית המדרש הוירטואלי: 02-9931456 שלוחה 5 *
* דוא"ל: office@etzion.org.il *
*****